

ÎN LEGĂTURĂ CU «OBȘTEA» LA GETO-DACI

DE

ACADEMICIAN C. DAICOVICIU

În comunicarea tovarășului M. Macrea, «Procésul separării orașului de sat la daci»¹ se aduce, între altele, drept un argument pozitiv dintre cele mai concludente, pentru inexistența unui stat la daci, și cunoscuta odă a lui Horațiu (Cartea III-a, oda 24-a, versurile 11—16) în care poetul, vorbind de traiul fără griji al populațiilor primitive, înșiră printre acestea și pe geții (Getae) pe care îi caracterizează în felul următor: «...și geții, cu tot gerul², trăiesc mai bine; ogoarele lor neimpărțite (nehotărnicite) le produc roade comune pentru toți; nici nu cultivă omul pământul mai mult de un an, ci cel ce și-a îndeplinit muncile (unui an) e înlocuit la rindu-i de un altul».

Tovarășul Macrea acordă acestui pasaj o valoare documentară deosebită, așa cum, dar întreprinzându-l în alt sens (greșit, credem noi) îi dă un credit și V. Pirvan (Getica, p. 136). Pentru tovarășul Macrea, versurile lui Horațiu constituie dovada peremptorie că la geți (și, în general, la daci) exista pe vremea lui Horațiu, adică pe la sfârșitul sec. I. î.e.n., proprietatea comună asupra pământului (obștea gentilică) lucrat în comun și cu însușirea în comun a recoltei. Cu un cuvânt, geții (dacii) din această vreme trăiau încă în orânduirea comunei primitive, sau cu cuvintele tovarășului Macrea: «la geți pământul nu era împărțit, nu exista proprietatea privată asupra pământului, acesta aparținând comunității primitive, ginții sau tribului. În al doilea rînd aflăm — continuă tovarășul Macrea — că pământul se împărțea în fiecare an, spre a fi cultivat, membrilor ginții sau tribului. În sfârșit mai rezultă că după ce unul lucra timp de un an lotul de pământ care-i fusese repartizat, anul următor el trecea la odihnă, adică nu se mai ocupa cu agricultura»³.

Dacă față de traducerea pasajului horațian, făcută de tovarășul Macrea, nu avem de ridicat nici o obiecție, ea fiind destul de fidelă, am avea de spus anumite lucruri în ce privește explicația pe care o dă d-șei acestei pasaj.

Mai întâi de toate, tovarășul Macrea, recunoscînd că pasajul lui Horațiu descrie o situație într-un tot similară cu cea prezentată cu vreo 30 de ani mai

¹ Studii și referate privind istoria României. Ed. Academiei R.P.R., 1954, partea I-a, p. 119.

² Rigidi = aspri din pricina climei reci (așa explică cuvîntul și comentatorii vechi Ps.-Acro și Porphyrio).

³ Studii și referate privind istoria României. Ed. Academiei R.P.R., partea I-a, 1954, p. 138.

înainte de Caesar, pentru suebi (De bello Gallico IV, 1) și pentru germani în genere (VI,22), scapă din vedere faptul că situația descrisă pentru germani de Tacitus, cu vreo 150 de ani mai târziu (Germania, 26) e cu totul alta și nu poate fi confundată cu situația descrisă de Caesar. Așa vedea lucrurile și Engels. « Nu încapă îndoială că pe vremea lui Cezar a existat la suebi nu numai proprietatea obștească, ci și cultivarea pământului în comun, în contul obștii ». Iar mai departe: « Kovalevski susține însă că situația descrisă de Tacit presupune existența nu a comunității de marcă sau sătești, ci a celei casnice; și că abia din aceasta din urmă s-ar fi dezvoltat apoi, mult mai târziu, comunitatea sătească în urma creșterii populației »-. Engels împărtășește această distincție făcută de Covalevski³.

Prin urmare, Caesar descrie la germanii din epoca lui o situație care e caracteristică pentru obștea gentilică, cu tendințe de evoluare spre obștea casnică, întrucît, după textul lui Caesar (VI,22), pământul se atribuie ginților (gentibus) și grupelor de înrudire (cognationibus). Lucrarea se face în comun, iar pământul nu este cultivat mai mult de un an. În mod special, pentru suebi, în cartea IV,1, 4—5, Caesar mai specifică un obicei al acestora și anume acela că în fiecare an, fiecare canton (pagus), din cele o sută cîte sînt în total, dă cîte o mie de războinici pentru a purta războaiele din afara teritoriului sueb, iar restul oamenilor (bărbaților) rămîne acasă pentru a-i nutri pe cei în expediție și pe sine. Și la ei, cultura pământului nu se face mai mult de un an pe același loc.

Observăm că cifra de 100 de cantoane (pagi), din care fiecare poate pune pe picior de război cîte o mie de voinici, iar un rest (de cel puțin atîția) rămîne acasă pentru agricultură, e exagerată peste măsură (ar duce la cca. 1.000.000 de membri la acest singur trib)⁴. Singulară e și mențiunea lui Caesar despre alternanța anuală dintre viața războinică și pașnică a bărbaților din tribul suebilor, amănunt ce nu se cunoaște din altă parte.⁵

La Tacit, în schimb, e vorba de obștea casnică ca o treaptă intermediară între obștea gentilică și obștea sătească: « pămînturile arătoare le iau în stăpînire, după numărul lucrătorilor, toți în devălmășie, și apoi le împart între ei după cinstea fiecăruia... » (Tacit, Germ., c. 26, în trad. T. Naum).

Edificați asupra acestor detalii, explicația dată de tovarășul M. Macrea textului din Horațiu nu e justificată pe deplin. Horațiu are în vedere, firește, numai textul lui Caesar, referitor la suebii și germanii ce trăiesc în comuna primitivă, cu obștea gentilică. Aici însă nu poate avea loc o « împărțire » a pământului către membrii ginții sau tribului, nici nu se poate vorbi de « lotul de pămînt repartizat » unuia sau altuia din acești membri.

Nu încapă nici o îndoială că Horațiu prin versurile citate nu face altceva decît să parafrazeze în poezie, pasajul IV, 1, în proză, al lui Caesar. Toate

¹ Fr. Engels, Originea familiei, a proprietății private și a statului. Ed. P.M.R., 1950, p. 147.

² Ibidem.

³ Fr. Engels, op. cit., p. 148. O diferență între cele două situații vede și O. Schrader, în Schrader-Nehring, « Reallex. der indogerm. Altertumskunde », vol. I, p. 10—11.

⁴ La Caesar e vorba de tribul suebilor de pe Maina (v. Hoops, « Reallex. der germ. Altertumskunde », vol. 4, p. 297).

⁵ L. A. Constans, César, Guerre des Gaules, tom. I, p. 97, nota 2.

elementele găsite aici se află și la Horațiu, pină chiar și ideea cu totul singulară despre alternanța anuală între sabie și plug .

Singura deosebire e că la Horațiu apar, alături de legendarii sciți (permanent subiect pentru poezii și scriitorii idealzanți), geții (getae). Geții (și nu *dacii*) cei din apropierea sciților, geții de la gurile Dunării.

Nu e exclus ca Horațiu să fi avut în vedere nu pe geții de la Dunăre, ci pe ceilalți vecini, dinspre răsărit, ai sciților, pe *massageți*.

Să se fi referit Horațiu la stările încă inapoiate ale unui trib getic de la periferia Daciei? Nu e imposibil, fiind lucru cunoscut că și în monarhia partică se mai găseau triburi care se aflau în stadiul comunei primitive . Aceasta însă nu ne îngăduie ctuși de puțin să generalizăm.

Totuși noi credem că și în cazul de față avem de-a face cu obișnuita atitudine moralizatoare a celor antici, dovedită în atâtea alte rinduri. Pentru realizarea tematicii poeziei, poetul nu se sfiște să întrebunțeze și anacronisme. Fr. Engels îl indică pe Tacit care face o descriere idealizată a legăturilor conjugale la germani numai spre « a oferi Romanilor desfrinați un exemplu de virtuți ».⁴

Pentru a ridica în slavă pe Augustus, Horațiu îl face să triumfeze și asupra chinezilor și indilor (Carm. I, 12, 56). Dar cazurile pot fi înmulțite pină la infinit. Renunțăm la ele, mulțumindu-ne a transcrie aici caracterizarea acestui poet ca exponent al societății romane din vremea lui Augustus, datorită lui N. A. Mașkin: « Horațiu atacă în numeroase rinduri relațiile sociale de pe vremea sa. El folosește satira — acest gen didactic pur roman — și scoate în relief o serie întreagă de tipuri din societatea de pe vremea sa. Cu mici excepții, găsim la el și tipuri general umane: avari, depravați, paraziți. Horațiu regretă că din cauza palatelor a rămas puțin pământ arabil și că grădinile luxuriante au luat locul cringurilor de măslini. Autorul zboară cu gândul la vremurile vechi ale lui Romulus și Cato. Pe atunci, proprietatea particulară o constituiau doar loturile mici, în timp ce cîmpiile întinse erau proprietate comună:

Priuatus illis census erat breuis

Commune magnum . . .

(Averea personală ce mică fu,

Dar mare cea comună). Hor. Carm. II, 15.

« Izvorul răului îl constituie aurul și comorile. Horațiu recomandă să se ia pildă de la popoarele care nu cunosc cultura. El vorbește despre geții care string recolta de pe ogoare neîngrădite și despre sciții care-și transportă toate bunurile într-o căruță. La aceste popoare nu găsim viciile de care suferă societatea romană (Hor., Carm. III, 24) în care mulți nu se gîndesc decit la îmbogățire, arenzi, procente, și în care virtutea este mai puțin prețuită decit banii (« *uirtus post nummos* »). (Hor., Epod. I, 1).

« În majoritatea cazurilor, aceste păreri sint impersonale și puțin concrete. Ele sint mai puțin definite decit, de pildă, revendicările adresate de Sallus-

¹ Nu la o schimbare anuală a solului face aluzie Horațiu prin « *defunctumque laboribus aequali recreat sorte vicarius* », ci la omul cînd agricultor cînd războinic. Anuala schimbare a solului e cuprinsă în versul precedent: « *nec cultura placet longior annua* ».

N. A. Mașkin, Principatul lui Augustus. Ed. de Stat pentru literatura științifică 1954, p. 457.

³ Fr. Engels, op. cit., p. 145.

tius lui Caesar. Totuși, aceste proteste împotriva îmbogățirii vor fi repetate de mulți scriitori din epoca imperiului și, cu anumite modificări, vor trece în operele părinților bisericii creștine. Aceste *loci communes* caracteristice se explică, pe de o parte, prin influențele literare și filozofice care-și au izvorul în doctrina stoicilor cu privire la egalitatea și fericirea generală a oamenilor primitivi, pe de altă parte, oglindesc interesele păturilor din care făceau parte majoritatea poezilor »¹.

În concluzie: versurile din oda 24 din cartea a III-a a cîntecelor lui Horațiu nu pot fi luate în nici un caz ca un argument istoric în favoarea orînduirii comunei primitive la daci în epoca lui Augustus. Ele nu sînt decît o figură poetică impersonală și nimic mai mult.

Tot atît de puțîn pot fi întrebunțate aceste versuri ale poetului și pentru întemeierea unei argumentații serioase în sprijinul demonstrării *obștii* (*comunității*) sătești la daci. Firește, nu discutăm existența reală a obștii sătești în societatea dacică în o anumită perioadă. Ceea ce a fost dovedit, însă, ca rodul unei creații poetice cu tendințe și nevalabil pentru obștea gentilică, nu poate avea valoare documentară pentru obștea sătească, cum e înclinat să creadă tov. A. Bodor, în comunicarea sa prezentată la sesiunea Filialei din Cluj a Academiei R.P.R. din 18—21 dec. 1954. Aceasta din mai multe motive logice și filologice. Unei asemenea aplicări i se opune, însă, mai presus de toate, contradicția dintre ceea ce spune Horațiu și ceea ce știm despre conținutul obștii sătești.

Într-adevăr, cum s-ar putea împăca expresia din odă «immetata iugera» (neîmpărțitele ogoare) și «liberae fruges» (roade comune) cu *împărțirea periodică* (și aceasta la *inceput*) a pămîntului arabil către singuraticele familii și cu însușirea particulară de către capii acestor familii a recoltei, așa cum știm că se întîmplă în acest sistem de proprietate asupra pămîntului? Și iarăși, cum să ne închipuim, ca, în aceste condiții de producție evoluată, membrii obștii sătești să facă, cu rîndul, un an de război, apoi un an de muncă agricolă, cum afirmă despre geții din cîntec Horațiu?

Răspunsul la aceste două întrebări nu poate fi, credem, altul decît acela al abandonării totale a acestui «document» pentru istoria societății dacice, așa cum au procedat, prudent, și alții.

О ГЕТО-ДАКИЙСКОЙ ОБЩИНЕ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В описании процесса отделения города от села у дакийцев М. Макря пользуется пассажем оды 24, книги III Горация для доказательства того, что во времена поэта, то есть в конце I в. до н. э., у гетов существовало общинное землевладение (родовая община), с совместной обработкой того земли и пользованием урожаем. Другими словами геты тех времен жили в первобытной общине.

Не исключено, что Гораций вообще имел в виду не придунайских гетов, а других восточных соседей скифов—массагетов. Его стихи не больше как безличный поэтический оборот.

¹ N. A. Maşkin, op. cit., p. 501.

Цезарь описывает у германцев своей эпохи период, характеризующийся родовым строем с тенденцией перехода к домовому; работы производятся сообща, а земля обрабатывается не больше одного года.

Эти стихи также не годны для подтверждения существования дакийской сельской общины, как это склонен думать А. Бодор. Такому толкованию препятствует прежде всего противоречие между тем, что говорит Гораций и тем, что известно вообще о сельской общине.

A PROPOS DE LA PROPRIÉTÉ EN COMMUN DE LA TERRE CHEZ LES GÉTO-DACES

(RÉSUMÉ)

Dans sa communication portant sur le « processus de la séparation de la ville et du village chez les Daces », M. M a c r e a s'appuie sur un passage de l'Ode 24, IIIe livre d'Horace, pour prouver que les Gètes pratiquaient, à l'époque où vivait le poète, c'est-à-dire vers la fin du Ier siècle avant notre ère, la propriété en commun de la terre (la communauté gentilice) qu'ils travaillaient en commun et dont les récoltes étaient partagées aussi en commun. Autrement dit, les Gètes de l'époque vivaient encore sous le régime de la commune primitive.

Il est fort possible qu'Horace ait eu en vue non pas les Gètes des bords du Danube, mais les autres voisins du territoire habité par les Scythes, du côté de l'est, à savoir les Massagètes. Les vers d'Horace seraient donc une simple figure poétique, impersonnelle, et rien de plus.

César décrit, chez les Germains de son époque, une situation caractéristique pour la communauté gentilice tendant à évoluer vers la communauté domestique; le travail se fait en commun et la terre n'est cultivée que durant une année.

Les vers du poète ne peuvent non plus corroborer la thèse de l'existence de la « communauté rurale chez les Daces », soutenue par A. B o d o r. Une pareille conjecture est réfutée en premier lieu par la contradiction qui existe entre ce qui est affirmé par Horace et les renseignements que nous possédons à propos du contenu de la communauté rurale.

